

Slobodni vektori

December 13, 2021

Duž AB je skup tačaka koji čine tačke A i B i sve tačke koje se nalaze između tih tačaka na pravoj određenoj sa A i B . Duž čiji se krajevi poklapaju naziva se nulta duž.

Orijentisana duž je duž kod koje je određeno šta je njena početna a šta krajnja tačka. Orijentacija nulte duži se ne definiše.

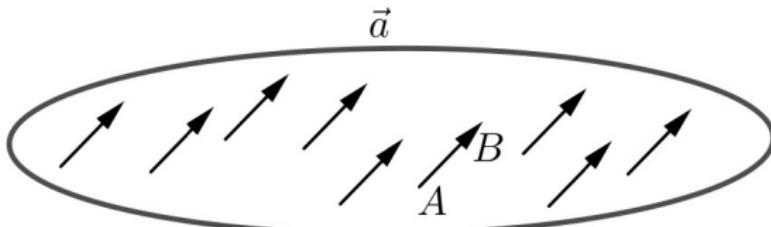
Slobodni nenula vektor je skup svih orijentisanih duži koje su međusobno podudarne, paralelne i isto orijentisane. Svaka od tih orijentisanih duži jeste jedan predstavnik tog slobodnog vektora i zove se **vektor**.

Slobodni nula vektor je skup svih nullih duži.

Slobodni vektori se obeležavaju sa $\vec{a}$, $\vec{b}$, $\vec{c}$, ...

Vektor čija je početna tačka A , a krajnja B obeležava se sa $\overrightarrow{AB}$.

Kako je svaki slobodni vektor jednoznačno određen sa bilo kojim svojim predstavnikom, tj. vektorom, uobičajeno je da se poistovete pojma slobodnog vektora i vektora i piše se $\vec{a} = \overrightarrow{AB}$.

Svaki vektor $\overrightarrow{AB}$, $A \neq B$ je određen svojim pravcem, smerom i intenzitetom.

Pravac vektora $\overrightarrow{AB}$, $A \neq B$ je određen pravom na kojoj leži taj vektor.

Intenzitet vektora $\overrightarrow{AB}$ je dužina duži AB i označava se sa $|\overrightarrow{AB}|$.

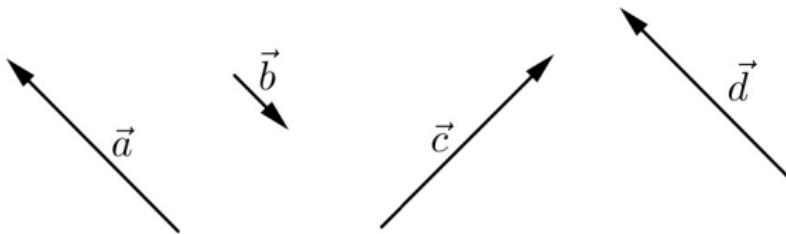
Smer vektora $\overrightarrow{AB}$, $A \neq B$ je od tačke A do tačke B .

Vektor čiji je intenzitet jednak jedan naziva se **jedinični vektor**.

Ako se $A \equiv B$, onda je $\overrightarrow{AB}$ nula vektor, u oznaci $\overrightarrow{0}$ ili samo 0. Intenzitet nula vektora je 0, a pravac i smer se ne definišu.

Nenula vektori su jednaki ako su im jednaki pravac, smer i intenzitet.

Primer:

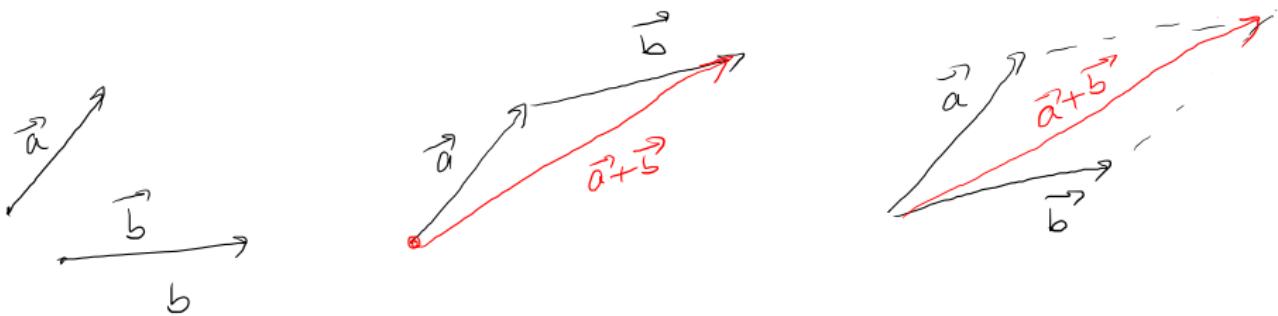

Vektori $\vec{a}$ i $\vec{b}$ imaju isti pravac, a suprotan smer. Vektori $\vec{a}$ i $\vec{d}$ imaju isti pravac, smer i intenzitet, tj. $\vec{a} = \vec{d}$. Vektori $\vec{a}$ i $\vec{c}$ imaju isti intenzitet, ali različit pravac.

Sabiranje vektora

Za bilo koje tri tačke važi:

$$\overrightarrow{AB} + \overrightarrow{BC} = \overrightarrow{AC}.$$

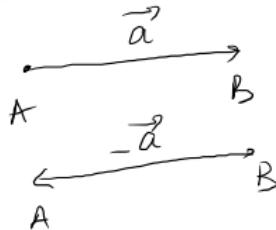
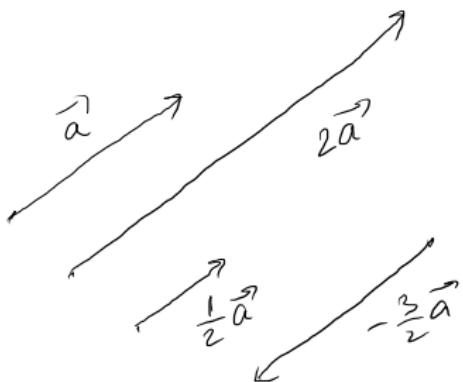

Proizvod vektora i skalara

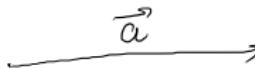
Množenjem vektora $\vec{a} \neq 0$ i skalara $\alpha \neq 0$, $\alpha \in \mathbb{R}$, dobija se vektor $\alpha\vec{a}$ čiji je:

1. pravac isti kao pravac vektora $\vec{a}$,
2. intezitet $|\alpha\vec{a}| = |\alpha||\vec{a}|$,
3. smer isti kao smer vektora $\vec{a}$ ako je $\alpha > 0$, a suprotan ako je $\alpha < 0$.
Ako je $\alpha = 0$ ili $\vec{a} = 0$, onda je $\alpha\vec{a} = 0$.

Suprotan vektor vektoru $\vec{a} = \overrightarrow{AB}$ je vektor $-\vec{a} = \overrightarrow{BA}$. Suprotni vektori imaju isti pravac i intenzitet, a suprotan smer.

Jedinični vektor koji odgovara vektoru $\vec{a}$, dobija se kada se vektor $\vec{a}$ pomnoži sa recipročnom vrednošću svog intenziteta, tj. jedinični vektor koji odgovara vektoru $\vec{a}$ je vektor $\frac{1}{|\vec{a}|} \vec{a}$.

Za vektore $\vec{a}$, $\vec{b}$ i $\vec{c}$ i skalare $\alpha, \beta \in \mathbb{R}$ važe sledeće osobine:

$$\frac{1}{|\vec{a}|} \vec{a}$$

- ▶ $(\vec{a} + \vec{b}) + \vec{c} = \vec{a} + (\vec{b} + \vec{c})$,
- ▶ $\vec{a} + \vec{0} = \vec{a}$,
- ▶ $\vec{a} + (-\vec{a}) = \vec{0}$,
- ▶ $\vec{a} + \vec{b} = \vec{b} + \vec{a}$,

Dakle, $(V, +)$, gde je V skup svih slobodnih vektora, je Abelova grupa.

- ▶ $(\alpha\beta)\vec{a} = \alpha(\beta\vec{a})$,
- ▶ $\alpha(\vec{a} + \vec{b}) = \alpha\vec{a} + \alpha\vec{b}$,
- ▶ $(\alpha + \beta)\vec{a} = \alpha\vec{a} + \beta\vec{a}$,
- ▶ $1 \cdot \vec{a} = \vec{a}$.

Za dva nenula vektora $\vec{a}$ i $\vec{b}$ kaže se da su **kolinearni** akko imaju isti pravac, odnosno ako pripadaju istoj pravoj ili dvema paralelnim pravama.

Za kolinearne nenula vektore $\vec{a}$ i $\vec{b}$ postoji realni broj α različit od nule tako da je $\vec{a} = \alpha \vec{b}$.

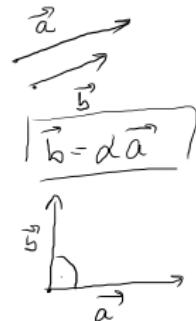
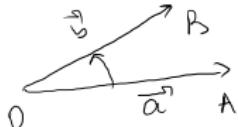
Za dva nenula vektora $\vec{a}$ i $\vec{b}$ kaže se da su **ortogonalni** (normalni) akko je ugao između njih prav.

Nula vektor je po definiciji kolinearan sa svakim vektorom i normalan je na svaki vektor.

Za tri nenula vektora $\vec{a}$, $\vec{b}$ i $\vec{c}$ kaže se da su **komplanarni** akko su paralelni sa jednom ravni.

Nula vektor je po definiciji komplanaran sa svakim skupom komplanarnih vektora.

Ugao između vektora $\vec{a} = \overrightarrow{OA}$ i $\vec{b} = \overrightarrow{OB}$ je ugao $\angle AOB$, O je koordinatni početak, pri čemu se dogovorno uzima da je $\angle (\vec{a}, \vec{b}) \in [0, \pi]$.

D
OVO
DEFINICJA
SE

Skalarni proizvod vektora

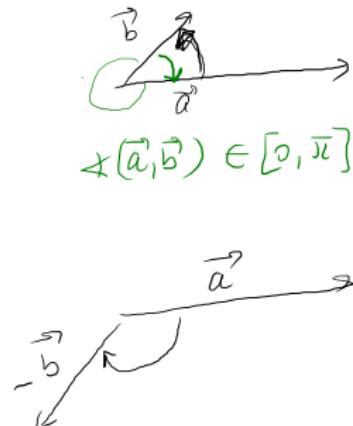
Skalarni proizvod nenula vektora $\vec{a}$ i $\vec{b}$, u oznaci $\vec{a} \cdot \vec{b}$, je skalar (broj) definisan sa

$$\vec{a} \cdot \vec{b} = |\vec{a}| |\vec{b}| \cos \alpha(\vec{a}, \vec{b}).$$

Kada je $\vec{a} = 0$ ili $\vec{b} = 0$, tada je $\vec{a} \cdot \vec{b} = 0$.

Osobine skalarnog proizvoda:

- ▶ $\vec{a}\vec{a} = |\vec{a}|^2,$
- ▶ $\vec{a}\vec{b} = \vec{b}\vec{a},$
- ▶ $\vec{a} \perp \vec{b} \Leftrightarrow \vec{a}\vec{b} = 0,$
- ▶ $\vec{a}(\vec{b} + \vec{c}) = \vec{a}\vec{b} + \vec{a}\vec{c},$
- ▶ $(\forall \alpha \in \mathbb{R}) \alpha(\vec{a}\vec{b}) = (\alpha\vec{a})\vec{b} = \vec{a}(\alpha\vec{b}),$

$$\vec{a} \cdot \vec{b} = |\vec{a}| |\vec{b}| \cos \varphi \Rightarrow \cos \varphi = \frac{\vec{a} \cdot \vec{b}}{|\vec{a}| |\vec{b}|}$$

oznaci $\text{proj}_{\vec{b}}(\vec{a})$, je

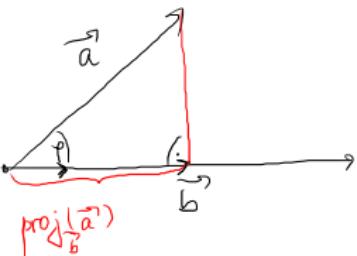
Projekcija vektora

Projekcija vektora $\vec{a} \neq 0$ na pravac vektora $\vec{b} \neq 0$, u oznaci $\text{proj}_{\vec{b}}(\vec{a})$, je vektor koji ima isti pravac kao vektor $\vec{b}$, isti smer kao $\vec{b}$ ako je ugao između vektora $\vec{a}$ i $\vec{b}$ oštar, a suprotan smer u odnosu na $\vec{b}$ ako je ugao između vektora $\vec{a}$ i $\vec{b}$ tup, a intenzitet mu se dobija na sledeći način:

$$\cos \varphi = \frac{|\operatorname{proj}_{\vec{b}}(\vec{a})|}{|\vec{a}|} \implies |\operatorname{proj}_{\vec{b}}(\vec{a})| = |\vec{a}| \cos \varphi = \underline{\underline{|\vec{a}|}} \frac{\vec{a} \cdot \vec{b}}{|\vec{a}| |\vec{b}|} = \frac{\vec{a} \cdot \vec{b}}{|\vec{b}|},$$

pa je

$$\text{proj}_{\vec{b}}(\vec{a}) = |\text{proj}_{\vec{b}}(\vec{a})| \frac{\vec{b}}{|\vec{b}|} = \frac{\vec{a} \cdot \vec{b}}{|\vec{b}|} \frac{\vec{b}}{|\vec{b}|} = \frac{\vec{a} \cdot \vec{b}}{|\vec{b}|^2} \vec{b}.$$

Vektorski proizvod $\times$

DOV
JE
DEFINICIJA

Vektorski proizvod nenula vektora $\vec{a}$ i $\vec{b}$, u oznaci $\vec{a} \times \vec{b}$, je vektor čiji je:

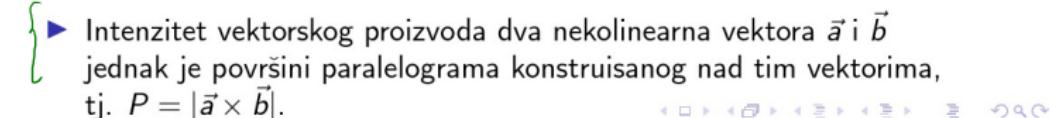
1. pravac normalan na pravce vektora $\vec{a}$ i $\vec{b}$, tj. $\vec{a} \times \vec{b} \perp \vec{a}$ i $\vec{a} \times \vec{b} \perp \vec{b}$.
  2. intenzitet $|\vec{a} \times \vec{b}| = |\vec{a}| |\vec{b}| \sin \angle(\vec{a}, \vec{b})$,
  3. smer takav da vektori $\vec{a}$, $\vec{b}$, $\vec{a} \times \vec{b}$ tim redom čine desni triedar.
- Kada je $\vec{a} = 0$ ili $\vec{b} = 0$, tada je $\vec{a} \times \vec{b} = 0$.

Osobine vektorskog proizvoda:

- ▶ $\vec{a} \times \vec{a} = 0$,
- ▶ $\vec{a} \times \vec{b} = -\vec{b} \times \vec{a}$,
- ▶ $(\forall \alpha \in \mathbb{R}) \alpha(\vec{a} \times \vec{b}) = (\alpha \vec{a}) \times \vec{b} = \vec{a} \times (\alpha \vec{b})$,
- ▶ $\vec{a} \parallel \vec{b} \Leftrightarrow \vec{a} \times \vec{b} = 0$,
- ▶ $\vec{a} \times (\vec{b} + \vec{c}) = \vec{a} \times \vec{b} + \vec{a} \times \vec{c}$,
- ▶ Intenzitet vektorskog proizvoda dva nekolinearna vektora $\vec{a}$ i $\vec{b}$ jednak je površini paralelograma konstruisanog nad tim vektorima, tj. $P = |\vec{a} \times \vec{b}|$.

$$P = |\vec{a} \times \vec{b}|$$

Mešoviti proizvod

Mešoviti proizvod nenula vektora $\vec{a}$, $\vec{b}$ i $\vec{c}$, u oznaci $\vec{a}(\vec{b} \times \vec{c})$ je skalarni proizvod vektora $\vec{a}$ i $\vec{b} \times \vec{c}$.

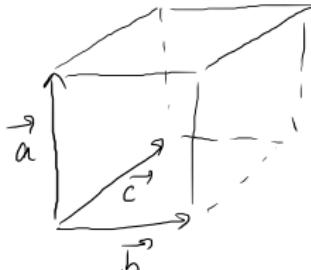
Osobine mešovitog proizvoda:

$$\blacktriangleright \vec{a}(\vec{b} \times \vec{c}) = \vec{c}(\vec{a} \times \vec{b}) = \vec{b}(\vec{c} \times \vec{a}),$$

$$\vec{a} \cdot (\underbrace{\vec{b} \times \vec{c}}_{\text{VEKTOR } \vec{m}}) = \underbrace{\vec{a} \cdot \vec{m}}_{\text{SKALAR}}$$

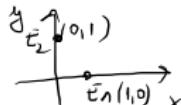
- ▶ Nenula vektori $\vec{a}$, $\vec{b}$ i $\vec{c}$ su komplanarni akko je njihov mešoviti proizvod jednak nuli, tj. $\vec{a}(\vec{b} \times \vec{c}) = 0$.
- ▶ Apsolutna vrednost mešovitog proizvoda tri nekomplanarna vektora $\vec{a}$, $\vec{b}$ i $\vec{c}$, jednaka je zapremini paralelopipeda konstruisanog nad tim vektorima, tj. $V = |\vec{a}(\vec{b} \times \vec{c})|$.

$$V = |\vec{a}(\vec{b} \times \vec{c})|$$

Vektori u koordinatnom sistemu

Dekartov (pravougli) koordinatni sistem u prostoru je određen:

- ▶ ako su date tri prave koje se obično nazivaju x , y i z i svake dve se sekut pod pravim uglom u tački $O(0,0,0)$;
- ▶ na svakoj od datih pravih izabran je jedan smer i nazvan pozitivan;
- ▶ na pozitivnim smerima pravih x , y i z su izabrane tačke $E_1(1,0,0)$, $E_2(0,1,0)$ i $E_3(0,0,1)$ redom

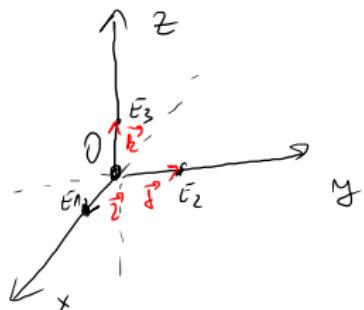
i uvedene oznake $\overrightarrow{OE}_1 = \vec{i}$, $\overrightarrow{OE}_2 = \vec{j}$ i $\overrightarrow{OE}_3 = \vec{k}$.

Prava x se naziva x -osa ili apscisa.

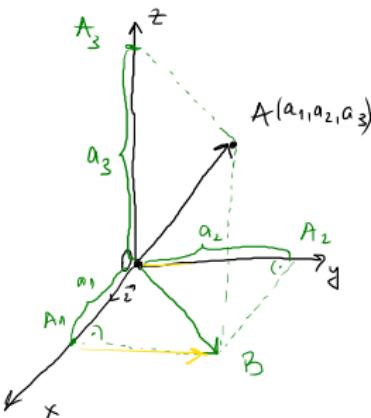
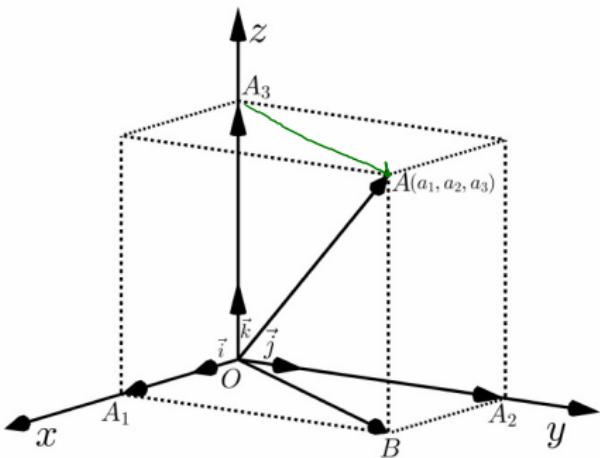
Prava y se naziva y -osa ili oordinata.

Prava z se naziva z -osa ili aplikata.

Tačka O se naziva koordinatni početak.

Vektori $(\vec{i}, \vec{j}, \vec{k})$ sa koordinatnim početkom O , čine desni sistem vektora ili desni triedar, što znači da rotacija vektora $\vec{i}$, ka vektoru $\vec{j}$, oko tačke O , u ravni određenoj vektorima $\vec{i}$ i $\vec{j}$, ima najkraći put u smeru suprotnom kretanju kazaljke na satu, gledano sa krajnje tačke vektora $\vec{k}$.

$$\begin{aligned}
 \vec{OA} &= \vec{OB} + \vec{BA} \\
 &= \vec{OA}_1 + \vec{A}_1B + \vec{BA} \\
 &= \vec{OA}_1 + \vec{OA}_2 + \vec{OA}_3 \\
 &= a_1 \vec{i} + a_2 \vec{j} + a_3 \vec{k} \\
 &= (a_1, a_2, a_3)
 \end{aligned}$$

$$\overrightarrow{OA} = a_1 \vec{i} + a_2 \vec{j} + a_3 \vec{k}$$

$$= a_1(1,0,0) + a_2(0,1,0) + a_3(0,0,1)$$

$$= (a_1, 0, 0) + (0, a_2, 0) + (0, 0, a_3)$$

$$= \underline{(a_1, a_2, a_3)}$$

$$A(a_1, a_2, a_3)$$

$$\overrightarrow{OA} = (a_1, a_2, a_3) = a_1 \vec{i} + a_2 \vec{j} + a_3 \vec{k}$$

↳ VECOR POCO ŹASA TAČKE A

Svakoj tački $A(a_1, a_2, a_3)$ u prostoru odgovara vektor $\overrightarrow{OA}$ čija je početna tačka u koordinatnom početku O , a krajnja u tački $A(a_1, a_2, a_3)$ i koji se naziva **vektor položaja tačke A**.

Vektor $\overrightarrow{OA}$ može se razložiti kao zbir tri vektora (slika iznad):

$$\overrightarrow{OA} = \overrightarrow{OA_1} + \overrightarrow{A_1B} + \overrightarrow{BA} = \overrightarrow{OA_1} + \overrightarrow{OA_2} + \overrightarrow{OA_3},$$

gde je tačka $B(a_1, a_2, 0)$, a tačke A_1, A_2 i A_3 su projekcije tačke A na x -osu, y -osu i z -osu, redom,

tj. $A_1 = (a_1, 0, 0)$, $A_2 = (0, a_2, 0)$ i $A_3 = (0, 0, a_3)$.

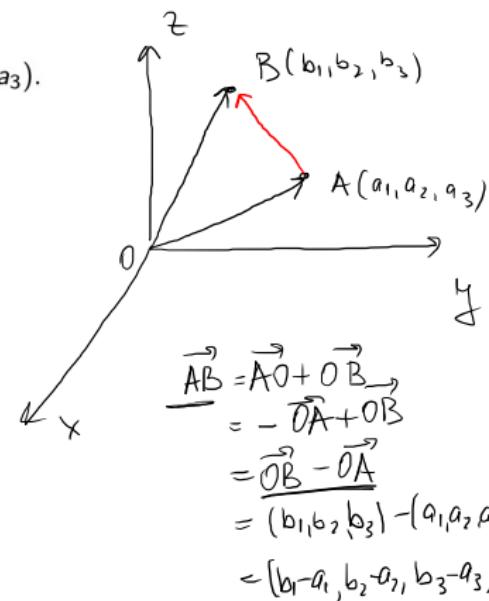
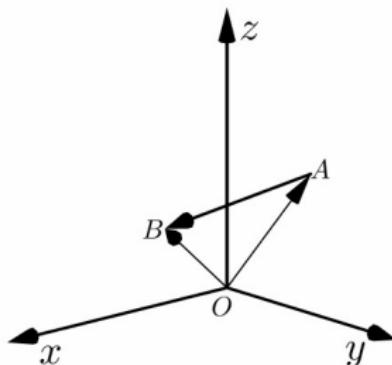
Kako je $\overrightarrow{OA_1} = a_1\vec{i}$, $\overrightarrow{OA_2} = a_2\vec{j}$ i $\overrightarrow{OA_3} = a_3\vec{k}$, sledi da je

$$\overrightarrow{OA} = a_1\vec{i} + a_2\vec{j} + a_3\vec{k}.$$

Uместо $\overrightarrow{OA} = a_1\vec{i} + a_2\vec{j} + a_3\vec{k}$ kraće se piše $\overrightarrow{OA} = (a_1, a_2, a_3)$.

Neka su $A(a_1, a_2, a_3)$ i $B(b_1, b_2, b_3)$ dve tačke u prostoru čiji su vektori položaja $\vec{OA} = (a_1, a_2, a_3)$ i $\vec{OB} = (b_1, b_2, b_3)$, redom. Tada je

$$\overrightarrow{AB} = \overrightarrow{AO} + \overrightarrow{OB} = \overrightarrow{OB} - \overrightarrow{OA} = (b_1 - a_1, b_2 - a_2, b_3 - a_3).$$

Neka je $\vec{a} = (a_1, a_2, a_3)$, $\vec{b} = (b_1, b_2, b_3)$, $\vec{c} = (c_1, c_2, c_3)$ i $\alpha \in \mathbb{R}$, tada:

OVO
NICE
DEFINICJA
D

- $\vec{a} = \vec{b}$ akko je $a_1 = b_1$, $a_2 = b_2$ i $a_3 = b_3$,
- $\alpha\vec{a} = (\alpha a_1, \alpha a_2, \alpha a_3)$,
- $\vec{a} + \vec{b} = (a_1 + b_1, a_2 + b_2, a_3 + b_3)$,
- $\vec{a} \cdot \vec{b} = a_1 b_1 + a_2 b_2 + a_3 b_3$,
- $|\vec{a}| = \sqrt{a_1^2 + a_2^2 + a_3^2}$,
-

VEKTOR !

$$\vec{a} \cdot \vec{b}$$

$$(a_1 b_1 + a_2 b_2 + a_3 b_3)$$

$$\vec{a} \times \vec{b} = \begin{vmatrix} \vec{i} & \vec{j} & \vec{k} \\ a_1 & a_2 & a_3 \\ b_1 & b_2 & b_3 \end{vmatrix} = \begin{vmatrix} a_2 & a_3 \\ b_2 & b_3 \end{vmatrix} \vec{i} - \begin{vmatrix} a_1 & a_3 \\ b_1 & b_3 \end{vmatrix} \vec{j} + \begin{vmatrix} a_1 & a_2 \\ b_1 & b_2 \end{vmatrix} \vec{k}$$

NICE DETERMINANTA NE MOZE SE RAČUNAT

$$= (a_2 b_3 - a_3 b_2) \vec{i} + (a_3 b_1 - a_1 b_3) \vec{j} + (a_1 b_2 - a_2 b_1) \vec{k}$$

SAKUSOVAN
PRAVICOM

$$\vec{a}(\vec{b} \times \vec{c}) = \begin{vmatrix} a_1 & a_2 & a_3 \\ b_1 & b_2 & b_3 \\ c_1 & c_2 & c_3 \end{vmatrix}.$$

*OVO DESTE PRAVA
DETERMINANTA I RACUNA SE SAKUSOVAN PRAVICOM*

④

$$\vec{a} = (1, 3, -2) \quad , \quad \vec{b} = \vec{a} - 3\vec{c} = (1, 0, -3)$$

$$2\vec{a} + 3\vec{b} = 2(1, 3, -2) + 3(1, 0, -3) = (2, 6, -4) + (3, 0, -9) = (5, 6, -13)$$

$$|\vec{a}| = \sqrt{1^2 + 3^2 + (-2)^2} = \sqrt{1+9+4} = \sqrt{14}$$

$$\vec{a} \cdot \vec{b} = (1, 3, -2) \cdot (1, 0, -3) = 1 \cdot 1 + 3 \cdot 0 + (-2) \cdot (-3) = 1 + 6 = 7$$

$$\vec{a} \times \vec{b} = \begin{vmatrix} \vec{i} & \vec{j} & \vec{k} \\ 1 & 3 & -2 \\ 1 & 0 & -3 \end{vmatrix} = \vec{i} \begin{vmatrix} 3 & -2 \\ 0 & -3 \end{vmatrix} - \vec{j} \begin{vmatrix} 1 & -2 \\ 1 & -3 \end{vmatrix} + \vec{k} \begin{vmatrix} 1 & 3 \\ 1 & 0 \end{vmatrix}$$

$$= -9\vec{i} + \vec{j} - 3\vec{k} = (-9, 1, -3)$$

$\cos \varphi(\vec{a}, \vec{b})$?

$$\vec{a} \cdot \vec{b} = |\vec{a}| |\vec{b}| \cos \varphi(\vec{a}, \vec{b})$$

$$|\vec{b}| = \sqrt{1+0+9} = \sqrt{10}$$

$$\cos \varphi(\vec{a}, \vec{b}) = \frac{\vec{a} \cdot \vec{b}}{|\vec{a}| |\vec{b}|} = \frac{7}{\sqrt{14} \sqrt{10}}$$